

Musikalske versioneringspraksisser i en digital tidsalder

Formål og relevans

I uge 2, 2004 blev rockbandet Nephews "Movie Klip" valgt som "Ugens Uundgåelige" på DR P3. Nephew havde i 2003 lavet en demo-CD med 3 numre og sendt den ind til DR. Sangen blev et stort radiohit, men den kunne ikke købes, før albummet *USADSB* udkom på CD et halvt år senere. Som noget forholdsvis nyt kunne det også købes i downloadformat.

Godt fire år senere slog sangerinden Sys Bjerre igennem med "Malene". Hendes vej til gennembruddet var via en Myspace-profil, hvor hun bl.a. havde lagt "Malene" op. Musikvideoen blev efterfølgende lagt på flere forskellige streamingplatforme, hvor den blev et af de første danske eksempler på et viralt hit på grund af et større antal svarsange fra såvel amatører som professionelle.

I 2013 optog en koncertdeltager førsteopførelsen af Lukas Grahams "7 years" ved en koncert i Flensborg og uploadede umiddelbart efter videoen til YouTube. Sangen udkom officielt i Danmark i 2015, først som *track* på et album og siden som musikvideo, og den blev et verdenshit. Ud over Grahams egne versioner af sangen findes mindst et par tusinde forskellige versioner af sangen online: professionelle indspilninger, optagelser af små børn, der synger sangen, personlige gendigtninger og oversættelser, parodier og karaokevideoer samt avancerede musikvideoer med brug af sekvenser fra bl.a. spillefilm og computerspil.

I perioden fra Nephews danske gennembrud i 2004 til Lukas Grahams internationale ditto i 2015 har det musikalske felt forandret sig dramatisk på grund af skiftet fra fysisk til digital distribution i kombination med fremkomsten af de sociale medier. Der er en verden til forskel på et medie billede, hvor man skulle vente i et halvt år på at kunne købe en sang, og en situation, hvor man ved at søge på YouTube kan vælge mellem alverdens forskellige versioner, der hver især er indlejret i et nærmest uoverskueligt hav af fortolkninger og relaterede praksisser.

I dette projekt er fokus på, hvad disse forandringer har betydet for musikken i værkemæssig forstand. Det er et underbelyst tema i faglitteraturen, hvor studier af versioneringspraksisser og *cover*-begrebet grundlæggende udgør et teoretisk kompleks, der relaterer sig til indspilningen som bundet til et fysisk medie (fx CD) og et afgrænset brugsscenario med afspilning som den eneste aktivitet for de fleste brugere. Dette står i kontrast til en medievirkelighed, hvor brugs- og fortolkningsmulighederne er langt mere differentierede. Med udgangspunkt i ovennævnte tre cases er projektets overordnede problemstilling derfor:

Hvilken betydning har de medieteknologiske forandringer i det 21. århundrede haft for skiftende musikalske versioneringspraksisser, og hvilke kilder har vi til at beskrive dem?

Den overordnede hypotese er, at den medieteknologiske udvikling har medført væsentlige forandringer i måderne, vi bruger og forstår musik på.

Projektet er direkte relateret til Det Kgl. Biblioteks indsamling af musik. Set fra et kulturarvsperspektiv er projektet vigtigt, fordi det giver indblik i, hvilke digitale praksisser der findes, og hvilke nye problemstillinger nationale kulturarvsarkiver står overfor vedr. udvælgelse og bevaring i en digital tidsalder. Det er derfor et væsentligt delformål, at projektets resultater kan understøtte indsamlingen.

Baggrund og status over foreliggende viden

Andelen af musik, der kun udkommer på digitale platforme, er vokset eksplosivt det seneste årti og udgør i dag langt hovedparten af den danske produktion. De seneste 15 år har såvel produktions- som distributionsformerne for musik dermed ændret sig radikalt. Hvor indspillet musik tidligere var noget, man enten hørte via broadcasting, købte på/kopierede til fysiske medier (CD, LP) eller downloadede ulovligt (via Napster og lign.), er der i dag en lang række muligheder for både at høre og redigere musik.

Via computerprogrammer og *apps* på smartphones og tablets kan brugerne blandt andet indspille deres egne versioner af en sang, lave egne musikvideoer med et bestemt nummer ved at klippe filmscener sammen og sågar synge duet med deres idol og efterfølgende udgive resultatet på de samme platforme, hvor originalversionen ligger. Der er også helt andre muligheder end tidligere for at opleve originalkunstnerens eller andre professionelle musikeres liveversioner af et givent nummer, fordi de i stor stil optages og deles på internettet – enten af publikum, arrangøren eller kunstneren selv.

Adgangen til store mængder musik i kombination med det flade produktionshierarki udgør den store forskel. I hele populærmusikkens historie har der eksisteret mange versioner af de fleste sange, men distributionsmulighederne har været vidt forskellige af økonomiske, organisatoriske og demografiske årsager. For at sprede musik til mange mennesker over store afstande har man haft *gatekeepers*: fra musikforlæggeren, som forvalter værkrettigheder, over fagjournalisten, der forholder sig til musikken gennem anmeldelser og interviews, til de forskellige aktører, som bestemmer, hvilken musik, der skal spilles i medier og film. Udvalgelseskriterierne har været skiftende og i høj grad betinget af de teknologiske muligheder og begrænsninger.

I dag eksisterer der mange versioneringspraksisser side om side på internettet. Til forskel fra tidligere kan både amatører og professionelle udgive på de samme platforme, og selvom der stadig er *gatekeepers* i nye forklædninger, gennemlever vi en periode, hvor der er unikke muligheder for at nå ud til et stort publikum. Det udfordrer den måde, kulturarvs- og pligtafleveringsområdet er struktureret på.

Indtil videre består den nationale indsamling af musik i udgangspunktet dels af den fysiske pligtaflevering af musikaler, dels af Det Kgl. Biblioteks *Netarkiv*, der bevarer den danske del af internettet fra 2005 til i dag. Selvom det på sigt måske lykkes at supplere den fysiske indsamling med digital indsamling af musik fra musikselskaberne, vil en meget stor del af den internetbaserede musikkultur fra de seneste godt ti år stadig gå tabt, når mediebildet ændrer sig. Med den forestående EU-lovgivningsændring på ophavsretsområdet, kunne det potentielt være om ganske kort tid. Langt hovedparten af de musikrelaterede videoer, der er tilgængelige online, er udgivet uden rettighedshavers tilladelse. Dette materiale er kun i meget begrænset omfang gemt af andre end det firma, der stiller pågældende streamingplatform til rådighed. Af tekniske årsager har det kun

i ringe grad været muligt for Netarkivet at indsamle streamingbaserede formater, og den danske del af denne kultur er derfor i høj grad truet.

I en medievirkelighed, hvor der kan være mange tusinde versioner af en sang, bliver spørgsmålet om, hvor grænsen går for hvad der skal indsamles, helt afgørende. En kvalificeret stillingtagen til, hvordan indsamling kan foregå i fremtiden, kræver viden om, hvordan det musikalske medielandskab har udviklet sig, hvad de forskellige versioneringspraksisser repræsenterer, og hvilken betydning de har haft for musikkens udvikling.

Teoretisk og metodisk tilgang

Digitaliseringens betydning for musikken er blevet beskrevet fra forskellige forskningsperspektiver – fra både mikro- og makrostudier af den digitale musikrevolutions betydning for musikerrollen og musikindustrien (Mjøs 2012; Pedersen 2015) over studier af forskellige fankulturer og deres praksisser (Jenkins et. al. 2013), forskellige tilgange til forskellige typer musikvideoers betydning og brug (Cayari 2011; Schneider 2016) og analyser af, hvordan man bruger musiktjenester i praksis i hverdagen (Hagen 2015; 2016) til behandlinger af ophavsretslige problematikker (Mendis & Kretschmer 2013; Menell 2015). I dette projekt vil jeg koble disse mange nye perspektiver med den musikvidenskabelige litteratur om populærmusikalske versioneringspraksisser og det underliggende værkbegreb. Baseret på forskningsprojektets empiriske undersøgelse er det formålet at bidrage med teoretiske overvejelser inden for feltet.

Med begrebet ”versioneringspraksisser” henvises der til alle former for musikalsk udfoldelse med udgangspunkt i et bestemt værk, enten i form af en skriftlig repræsentation, en livefremførelse eller i indspillet form. I populærmusikalsk sammenhæng har *førsteudgaven* af værker siden 1950’erne i hovedreglen været udgivet i indspillet form, hvilket beskrives med begreberne originalindspilning/originalversion (Smith-Sivertsen 2007, Pendzich 2004). Den populærmusikvidenskabelige versioneringslitteratur tager især udgangspunkt i *coverbegrebet* (fx Weinstein 1998; Pendzich 2004; Smith-Sivertsen 2007; Solis 2011; Rings 2013; Appel 2017). Coverbegrebet bruges generelt til at beskrive en musikalsk performance, indspillet eller fremført live, hvor en musiker/gruppe fremfører et nummer, der tidligere er blevet indspillet af en anden musiker/gruppe (Coyle 2002; Pendzich 2004; Solis 2010). Med denne definition er der tale om et begreb, hvor forlægget/originalen er overleveret i indspillet, og dermed klingende, form. Imidlertid forholder stort set ingen i coverlitteraturen sig til de forskellige versioneringspraksisser på internettet, og hvordan originalversionen i dag kan være svær at identificere.

Det er derfor en væsentlig del af dette projekt at udfordre coverteorien, blandt andet ved hjælp af *fan studies*-traditionen (Jenkins et. al. 2013). Her er fokus netop på, hvordan de nye medier har medført nye praksisser/omfortolkninger af gamle praksisser og ændrede måder at være fan på. Det gælder især, hvordan kommunikationen mellem fans og idol eller imellem fans sker via de sociale medier, men også, hvordan fans udtrykker sig med eksempelvis coverversioner og såkaldte *fanvids*. Her mangler dog blandt andet den historiske kobling til populærmusikkens udvikling og skiftende ideologier og ikke mindst de værkteoretiske komplekser.

Det samme gælder det hidtil eneste forsøg på en overordnet systematisering af musikalsk indhold i *internet studies*-forskningen (Liikanen; Salovaara 2015), vel at mærke udelukkende med musikvideoer på YouTube som materialegrundlag. Denne undersøgelse er uden reference til den populærmusikvidenskabelige litteratur, og selvom den giver et godt afsæt til videreudvikling,

betyder det, at begrebs- og analyseapparatet og de deraf følgende kategoriseringer er meget upræcise.

Ved at koble coverteorien og populærmusikvidenskabens fokus på skiftende versioneringspraksisser og værkopfattelser gennem tiden med musikrelaterede internetstudier, er det muligt at undersøge forandringernes betydning fra flere forskellige vinkler og forhåbentlig bidrage til en række nye erkendelser på begge områder.

Da det er en grundlæggende tese, at de registrerede praksisændringer i høj grad skyldes teknologiske forandringer, vil jeg inddrage medialisering (Hjarvad 2008; Michelsen; Krogh 2016) som et sidste teoretisk greb. Den udvikling, som behandles i projektet, er i udpræget grad et eksempel på, hvordan mediepraksisser påvirker et bestemt felt, i dette tilfælde det musikalske, og omvendt.

På baggrund af ovenstående teoretiske ramme undersøges den overordnede problemstilling ved hjælp af følgende underspørgsmål:

- 1) Hvilke forskellige versioneringspraksisser kan identificeres på online platforme og i hvilken grad korresponderer praksis med eksisterende teorier på versioneringsområdet?
- 2) Hvilken udbredelse har de forskellige versioneringspraksisser haft på forskellige tidspunkter i perioden, og hvordan er de relateret til de teknologiske muligheder?
- 3) Hvor stor en andel af de identificerede versioneringer eksisterer kun online, og hvilke kilder findes der til at beskrive udviklingen? Er det herunder muligt at undersøge, hvor mange eksempler, der er blevet slettet i tidens løb?
- 4) Hvad siger versioneringer om brugernes måde at forstå og bruge musik?

Overvejelser om materiale og repræsentativitet

Projektet fokuserer på de tre cases, der er nævnt i indledningen. De tre cases er alle repræsentative for, hvordan musik er blevet distribueret og brugt online i forskellige stadier af perioden. Med udgangspunkt i en kortlægning og analyse af de offentligt tilgængelige versioner af sangene og deres kontekster foretages en kategorisering af de på de forskellige tidspunkter aktuelle versioneringspraksisser. Ud fra eksemplerne undersøges konteksten, herunder hvordan de forskellige versioner er blevet produceret (fx hvilket program, der er blevet brugt) og distribueret (via et pladeselskab, radio, hjemmeside, personlig brugerprofil, streamingplatform etc.), samt hvilken information, der ledsager brugernes versioner.

Undersøgelsen tager udgangspunkt i Det Kgl. Biblioteks musikrelaterede samlinger, dvs. Netarkivet og Mediesamlingen, samt musik på relevante onlinetjenester (Myspace, Spotify, YouTube etc.). I hver enkelt case identificeres og kortlægges så mange versioner af sangene som muligt.

Med valget af cases fra 2004, 2008 og 2015 tager undersøgelsen arkivmæssigt udgangspunkt i tiden hhv. lige før Netarkivets etablering; da den danske nethestning var veletableret – og omkring 10-års-jubilæet for Netarkivet. På den baggrund giver projektet mulighed for dels at teste arkivets dækning af musikken i de tre perioder, dels at adressere hullerne i arkivet og deres konsekvenser. For perioden før Netarkivets grundlæggelse konsulteres det internationale Internet Archive, som høster udvalgte danske domæner. Af tekniske årsager har det i udgangspunktet kun været muligt at høste streamingbaseret indhold manuelt og i meget begrænset omfang. Til gengæld burde der være

musik i download-formater (mp3/mp4) i Netarkivet, som kan fremsøges ved hjælp af bl.a. fritekstsøgning og gennemgang af siderne inkl. kildekoder.

Igennem Mediesamlingen undersøges både den pligtafleverede fonogramsamling såvel som de digitale radio-TV-arkiver. I sidste tilfælde kan man ud fra et lydclip fra en bestemt indspilning søge i arkivet og finde de forskellige tidspunkter, hvor en given sang er blevet spillet i radio og TV. Dette giver mulighed for at analysere, hvordan de enkelte numre er blevet lanceret og brugt.

Projektets gennemførlighed og ansøgers kvalifikationer

Projektet er særligt relevant at gennemføre nu, hvor ændringer i den internationale lovgivning om ophavsret potentielt kan betyde, at tjenester som YouTube lukker for alt ophavsretsmæssigt tvivlsomt indhold. Det vil medføre, at kilderne til et studie af disse versioneringspraksisser forsvinder, og projektet ville derfor ikke kunne gennemføres på samme måde på et senere tidspunkt. Med Det Kgl. Biblioteks afdeling for Digital Kulturarv som projektets ramme har jeg arkiverne tæt på, hvilket giver gode muligheder for at sikre og arbejde med materialet.

Projektets faglige indhold ligger i forlængelse af mit tidligere videnskabelige arbejde, både når det gælder populærmusikalske versioneringspraksisser i et medieteknologihistorisk perspektiv og den digitale udvikling på det musikalske område. I 2013-14 foretog jeg den første undersøgelse af Netarkivets anvendelse som arkiv til dansk musikhistorie (Smith-Sivertsen 2014) og stod efterfølgende for bl.a. indsamling af digitale kilder til dokumentation af European Song Contest 2014. De senere år har jeg primært arbejdet med digitale kilder og arkiver og har derfor indgående kendskab til såvel praksis som teori på området.

Forskningsplan

Projektets bidrag / Formidling af forskningsresultaterne

Projektet forventes at resultere i to fagfællebedømte artikler (*Popular Music Studies* eller *Popular Music & Society* og et medievidenskabeligt tidsskrift), et antal conferencebidrag, samt populærvidenskabelig formidling (radio, evt. TV).

Tidsplan

Projektperioden udgør ni måneder, som fordeles over 18 måneder på halv tid. Projektet løber fra januar 2020 til juni 2021:

jan 2020 – maj 2020	Identifikation og indsamling af materiale, litteraturstudier.
juni 2020 – okt. 2020	Behandling og analyse af materiale, litteraturstudier.
nov. 2020 – juni 2021	Udarbejdelse af artikler og conferencebidrag samt formidling af projektets resultater.